

Maroje Mrduljaš: Ukratko o gradu

Prisjetimo se Albertijeve teze da je grad velika kuća, a kuća mali grad. Zahvaljujući toj lako razumljivoj sintagmi, relacija između arhitektonskog artefakta i urbanističke forme se od simplificirane, a općeprihvaćene dualističke napramapostavljenosti pretvara u dijalektički odnos. Arhitektonski artefakt i urbanistička forma čine neraskidivo jedinstvo i međusobno se ispreplećući u vidu kolaža arhitektonsko-urbanističkih uzoraka tvore grad. Prema tome, legitimno je govoriti o (mikro)urbanizmu u mjerilu 1:10 i o (makro)arhitekturi u mjerilu 1: 10 000. Time je olakšano i prepoznavanje granica grada koji ponekad naglo, a ponekad postepeno nestaje u onoj zoni gdje više ne postoje urbanističke forme i arhitektonski artefakti koji su sukladni s predodžbom o gradskosti. Grad kao artificijelni pejzaž i izgrađeni okoliš definiran je punim (solidom) i praznim (voidom). Konfiguracija grada nastaje ili oduzimanjem praznog od punog, što je uobičajeno kod tradicionalnog grada, ili apliciranjem punog u prazno kod modernističkog grada. U prvom slučaju govorimo o težnji za stvaranjem matrice ulica i trgova kao čvrsto definiranih i omeđenih javnih gradskih prostora. Tada govorimo o voidu kao «pozitivnom prostoru», a urbanistička forma se određuje kao figurativno tkivo voida insertiranog u dominantan solid kontinuiranog arhitektonskog artefakta. U drugom slučaju se princip artikuliranja grada temelji na kompoziciji slobodnostojećih kuća koje plutaju u fluidnim i rasplnutim «negativnim prostorima». Urbanistička forma se ukazuje kao apstraktna struktura solida fragmentarnih arhitektonskih artefakata u kojem vlada kontinuirani void. Dakako, «pozitivni» i «negativni» prostor nisu vrijednosne kategorije (možda bi bilo slikovitije iskoristiti fotografsku analogiju, pa govoriti o prostoru «u pozitivu» i prostoru «u negativu»), kao što ni odrednice lijepog i ružnog u suvremenosti više ne vrijede niti za arhitektonski artefakt, niti za urbanističku formu. Geneza grada u načelu oscilira između organskog koncepta - etwas ganz anderes als Wissenschaft, i logičkog koncepta - strenge Wissenschaft, s tim da oni mogu biti legitimno primijenjeni i kod dominacije solida i kod dominacije voida.

Do sada opisan urbani pejzaž je atemporalan i bez značenja. Da bi se shvatila temporalnost (koja u ovom slučaju nije isto što i hegelovska povijesnost) i značenje grada, valja obratiti pažnju na njegovu fenomenološku razinu koju grad dobiva ljudskim prisustvom. Čovjekova tjelesna i psihička egzistencija koriste različite modalitete i geste posvajanja solid-void konfiguracije. Grad je poprište neprekidnih dinamičkih pulsiranja životnih ritmova, prostor montaže atrakcija i kondenzacije konflikata koje ga čine kompleksnim, kontradiktornim, fascinantnim, hedonističkim i neurotičnim entitetom. Cityscape, kao analogija i antipod landscapeu, sastoji se od vidljivih i nevidljivih elemenata: psychologicalscapea, eventscapea, timescapea, roofscapea, pavementscapea, lightscapea, soundscapea... U tom smislu prepoznajemo «fenomenologiju mjesta» definiranu kroz parametre ambijenata s karakteristikama različitih gustoća zbijanja, različitih brzina protjecanja vremena, različitih intenziteta perceptivnih iskustava, različitih simboličkih konotacija. Urbani ambijenti imaju potencijal zamjenjivosti funkcija i fleksibilnu «fenomenologiju mjesta», neovisnu od fiksne geometrije izgrađenog okoliša te su oni istovremeno lokalni i univerzalno prepoznatljivi. Vožnja gradskim autoputom nije ništa manje dojmiva od gledanja kazališne predstave, na glavnom gradskom trgu se ispija kava ili sudjeluje u političkom

skupu, nekadašnja konjušnica je preuređena u umjetničku galeriju, petlju gradske autoceste možemo promatrati kao kinematičnu skulpturu, princip aranžiranja i komponiranja suvremene elektronske glazbe rezonira s metodom arhitektonskog projektiranja (vjerujem da se u Q-baseu može legitimno izraditi koncept «detaljnog plana prostornog uređenja»). To bogatstvo interpretacije i percepcije «fenomenologije mjesta» nazivamo urbanim događajem koje solid-void konfiguracija udomljuje.

Gradotvornosti jednakovremeno doprinosi proces interpolacije ili ugradbe urbanih događaja kao i uobičajeno definirana fizička arhitektonska interpolacija - radi se o simultanim i paralelnim strategijama ustroja urbaniteta. Prema tome, grad se sastoji od dvije superponirane i međuovisne mreže: fizičke solid-void matrice koja je statična i dinamičke matrice urbanih događaja. Fizička matrica izgrađenog okoliša omogućuje egzistenciju i prostor djelovanja matrici urbanih događaja, a matrica urbanih događaja daje značenje i temporalnost izgrađenom okolišu i artikulira fenomenologiju mjesta. Harmonična koordinacija preklapanja i interakcije izgrađenog i događajnog modelira urbani okoliš. Grad nije tek skup umjetničkih vrijednosti njegovih arhitektonskih artefakata i urbanističkih formi koji odražavaju kulturu određenog vremena i duha mjesta ili infrastrukturno-tehnološko rješenje komunalnih funkcija, već predstavlja solid-void hardware za software urbanih događaja. Temeljno je pitanje kakav utjecaj na urbane događaje ima odnos solida i voida, i na koji način se solid i void konfiguriraju da bi zadovoljili zahtjeve koje urbani događaji pred njih postavljaju.

U sociopolitičkom diskursu grad je polje za društvenu suradnju ili političku konfrontaciju. Realni grad nikada nije utopistički, kao što nije niti virtualan (i zbog samog značenja termina «utopija» i «virtualnost»), već je brutalno realan, pragmatičan i može biti sredstvo ideološke indoktrinacije. Iskustvo idealističkog modernističkog utopizma je pokazalo da se imaginarna i nedostižna fantazmagorična vizija može tek parcijalno implementirati na beskrajno usložen labirint urbane stvarnosti. Kada je Le Corbusier uskliknuo: «Arhitektura ili revolucija? Revoluciju je moguće izbjeći!», on je bio herojski prekrasno u krivu. Arhitektura nikada nije spriječila niti jednu revoluciju, političku ili umjetničku, već ju je, naprotiv, omogućila. Grad nije pod potpunom kontrolom države i kapitala kao izvora moći ili urbanističkih institucija i brand-name arhitektonskih ureda koji su glavni provoditelji procesa gradogradnje, već može djelovati kao angažirani i subverzivni mehanizam. Društvo spektakla i narcistička kultura su globalne superstrukture koje suvremeni metropolis neizbježno zrcali, no prepoznavanje grada kao sklopa fenomenoloških mjesta koje sublimiraju kolektivno i individualno pruža potencijal kritičnosti i otporu. «Gradski zrak odiše slobodom».